

İZLEME KURULLARI RAPORU 2021

CİSST
CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM

**İZLEME
KURULLARI
RAPORU
2021**

CİSST
CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM

Hakkımızda

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), 2006 yılında insan hakları ihlalleri anlamında en riskli mekânlardan biri olan hapisanelerde, mahpusların hak ve özgürlüklerini korumak; haklar, koşullar ve uygulamalar bağlamında hapisanelerin uluslararası insan hakları standartlarına ve insan onuruna uygun hale getirilmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Hazırlayan

Berivan E. Korkut - Ezgi Yusufoglu

Editör

Mehmet Fahrettin Biçici

Tasarım

F2O Reklam ve Tanıtım

Proje Destekçileri

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği çalışmaları İsveç Büyükelçiliği tarafından desteklenmektedir. Çalışmaların içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği sorumlu olup, üretilen yayınlar, herhangi bir şekilde İsveç Büyükelçiliği, Sida'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

Bu yayın Avrupa Birliği'nin ProtectDefenders.eu'ya sağlamış olduğu "Türkiye'deki İnsan Hakları Savunucularına Kapsamlı Destek" adlı finansal yardım desteği kapsamında hazırlanmıştır. Yayının içeriğinden Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği ve OMCT-Europe sorumlu olup herhangi bir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	6
YÖNTEM	6
GENEL BAKIŞ	7
2021 YILINDA KULLANILAN BAŞVURU MEKANİZMALARI	09
• CEZAEVİ İZLEME KURULLARI	11
• İL / İLÇE İNSAN HAKLARI KURULLARI	13
• TBMM İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU	16
• TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU	18
• T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM MERKEZİ	19
• ADALET BAKANLIĞI / CEZA VE TEVKİFEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	20
SONUÇ	21

GİRİŞ

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) mahpuslar ve mahpus yakınlarından ulaşan talep, şikâyet ve hak ihlallerine dair iddiaları, insan hakları izleme ve denetleme mekanizmalarına yaptığı başvurular aracılığıyla aktarmaktadır. Bu başvurularda CİSST, denetim mekanizmalarından, ilettiği hak ihlallerine dair iddiaların araştırılması ve incelenmesini talep ederken yerinde izleme yapma yetkisi olan kurumları da hapisanelerde izleme yapmaya ve bu izlemeyi raporlamaya davet etmektedir. Bu rapor, hapisanelerdeki insan hakları durumunu inceleme ve denetleme yetkisi bulunan kurullara CİSST'in 2021 yılı boyunca yaptığı başvuruların ve bu başvurulara gelen cevapların bir değerlendirmesini sunmayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Bu rapor, 1 Ocak 2021 ile 31 Aralık 2021 tarihleri arasında mahpus ve mahpus yakınlarının CİSST'e ilettiği hak ihlalleri iddialarına dayanan 2795 başvuru ve bu başvurulara verilen 146 cevap incelenerek hazırlanmıştır. Bunlar, CİSST'in Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (MİHİK), Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, İl/İlçe İnsan Hakları Kurulları (İİHK), İl/İlçe Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurullarına¹ (CİK) yaptığı başvurulardır. Bunun yanı sıra gelen şikâyetlerin niteliklerine göre Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK), Sağlık Bakanlığı, Türk Tabipleri Birliği (TTB), barolar ve konsolosluklara da başvurular yapılmaktadır.

Başvuruların içeriğini kapalı hapisanede tutulan mahpusların mektup, açık hapisanelerde tutulan mahpusların ve mahpus yakınlarının telefon aracılığıyla CİSST'e ilettikleri talepler, şikâyetler ve hak ihlalleri iddiaları oluşturur. Raporun yazımında CİSST'e mektup, danışma hattı ve avukat görüşleri aracılığıyla hapisanelerden gelen bilgilerin sınıflandırılması amacıyla geliştirilen CİSST veritabanı sisteminden yararlanılmıştır. Bu veritabanı, hapisanelere dair CİSST'e ulaşan verilerin, hak ihlalleri iddialarının izlenmesi için hazırlanan göstergeler aracılığıyla sınıflandırılmasına dayanır. CİSST'e iletilen bu başvurular ve bu başvurulara idari kurumlardan gelen cevaplar da sistem içinde kategorize edilmiştir. Bu rapor, bulgularını bu kategorilerden edindiği verilere dayandırmaktadır.

Raporda cezaevi izleme kurulları ile il ve ilçe izleme kurullarına yapılan başvurularda ve bu başvuruların cevaplarına, bu kurumlar yerinde izleme yapma yetkisi olan kurumlar olduğundan öncelikli olarak yer verilmiştir. MİHİK ve TİHEK dönem dönem sorunların ve ihlal iddialarının yoğunlaştığı hapisanelerde insan hakları izleme faaliyetleri yürütürler ancak kendilerine yapılan bireysel başvurular doğrultusunda izleme yapma eğiliminde değildirler. Raporda CİSST'in yerinde izleme yapma yetkisi olan bu kurumların yanı sıra CİMER, Adalet Bakanlığı ve CTE'ye yaptığı başvurular ve cevapları da değerlendirilmiştir.

İdari kurumlar dışındaki kurumların cevapları değerlendirilirken kapalı mekânların izlenmesine yönelik önemli bir referans metin olarak kabul edilen Paris Prensipleri esas alınmıştır. Paris Prensipleri², diğer adıyla İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması İçin Kurulan Ulusal Kuruluşların Statüsüne İlişkin İlkeler, 3 Mart 1992 tarihli 1992/54 sayılı ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 20 Aralık 1993 tarihli 48/134 sayılı kararlarıyla kabul edilmiştir.³ Paris Prensipleri Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının yapısını ve işlevini belirler ve bu kurumlara meşruiyet ve güvenilirlik zemini kazandırır. Bu anlamda, ulusal düzeyde kurulacak ulusal insan hakları kurumlarının etkili olabilmesi için Paris Prensipleri ile uyumlu olması zorunludur.

¹ Raporda bundan sonra cezaevi izleme kurulu olarak ifade edilecektir.

² <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/717Paris-Prensipleri.pdf> (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022)

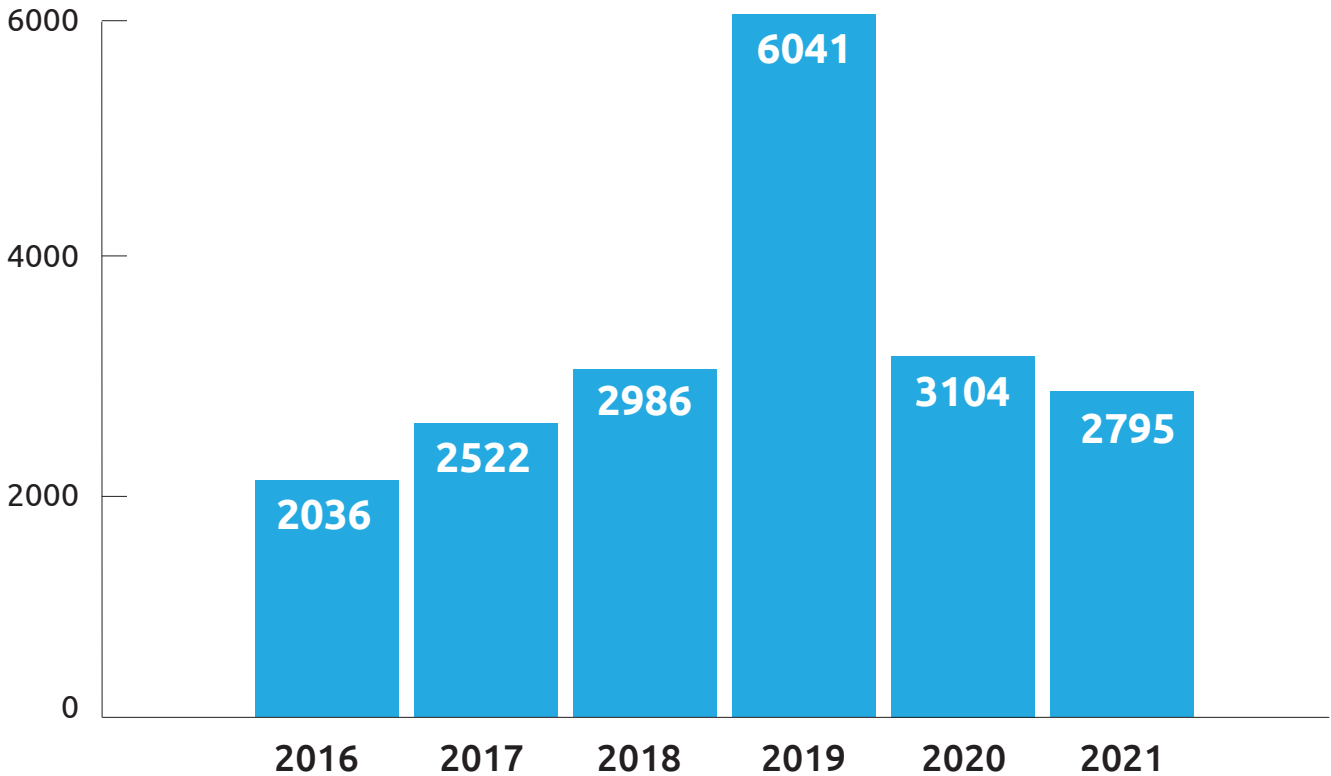
³ <https://hukukbook.com/insan-haklarinin-gelistirilmesi-ve-korunmasi-icin-kurulan-ulusal-kuruluslarin-statusune-iliskin-ilkeler-paris-prensipleri/> (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022)

Bu rapor yalnızca CİSST'e ulaşabilen ve şikâyetlerinin idari kurumlara iletilmesini onaylayan mahpuslar adına yapılan başvuruları içermektedir.⁴ Dolayısıyla hapishanelerin sansür politikaları, mektup ücretleri, mahpusun okuma yazma bilip bilmemesi derneğin görünürlük düzeyi gibi birçok etken, CİSST'ten haberdar olsalar dahi mahpusların CİSST'e şikâyetlerini ulaştırmalarının önünde engel oluşturur. Bir diğer etken, mahpusların "misilleme" olarak ifade ettiği, hapishane idarelerini şikâyet etmeleri durumunda hapsedilme koşullarının daha da kötüleşeceğine dair olan endişedir. CİSST Mahpus Danışma Hattı, mahpus yakınlarının ücretsiz olarak başvurabileceği bir araç olarak bu erişim sorununu aşmak için önemli bir araçtır.

GENEL BAKIŞ

CİSST 2016'dan 2021 yılının sonuna kadar Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi, Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, İl/ilçe İnsan Hakları Kurulları, İl/ilçe Cezaevi İzleme Kurulları İzleme Kurulları, Kamu Denetçiliği Kurumu, Sağlık Bakanlığı, Türk Tabipleri Birliği, barolar ve konsolosluklara **toplam 21.484 başvuru yapmıştır.**

Son 6 yılın başvuru dağılımı

⁴ CİSST; can güvenliğini tehdit eden acil talepli başvurularda mahpusların kimliği korunarak anonim başvurular da yapmaktadır.

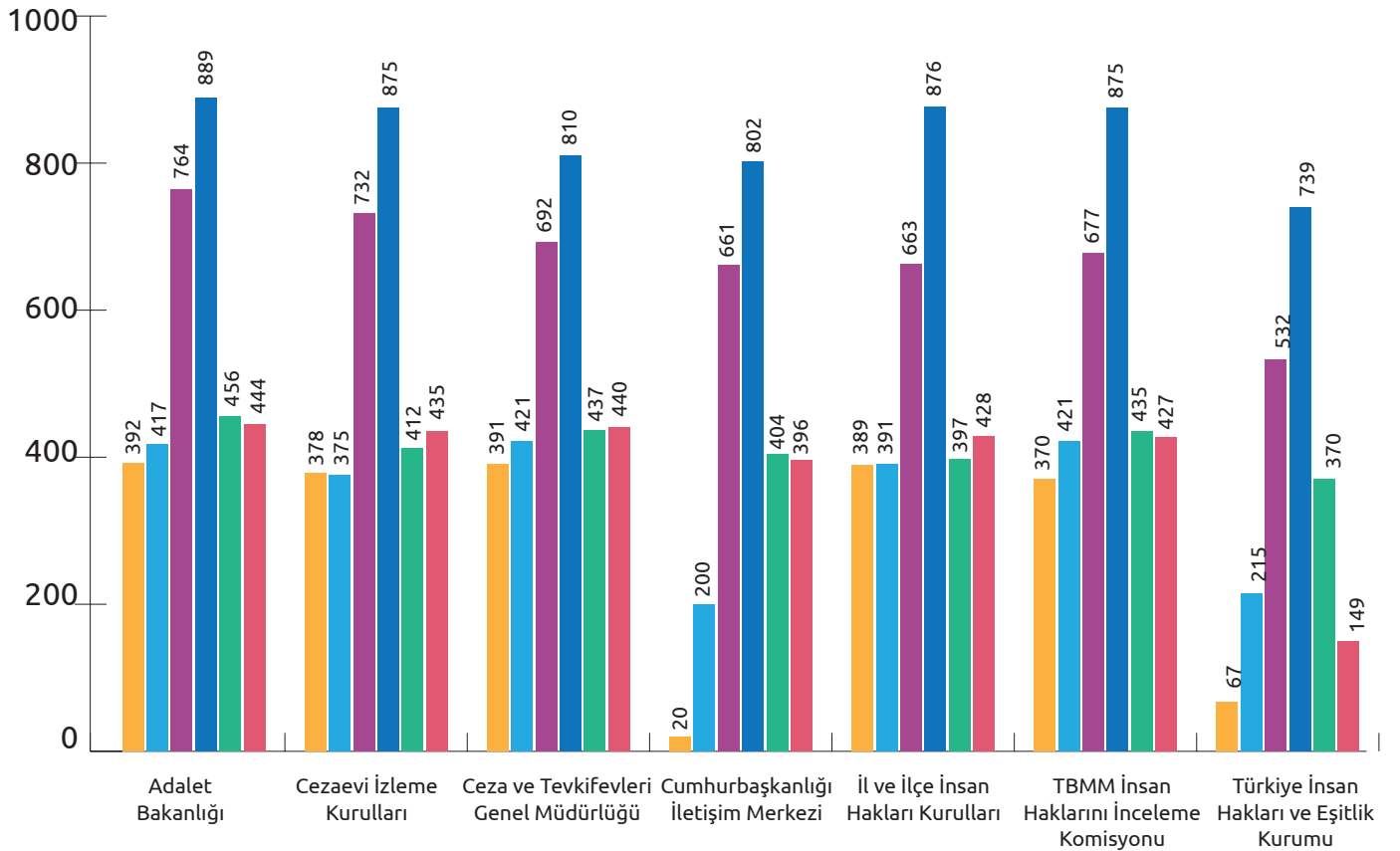

Grafikte görüldüğü gibi CİSST'e ulaşan başvuru sayıları 2016-2019 yılları arasında artış gösterirken, 2020 ve 2021 yıllarında azalmıştır. Bunun sebeplerinden birinin, açık hapishanelerde tutulan mahpusların pandemi süreci boyunca izinli olması ve bu hapishanelerde tutulan mahpus sayısının önemli oranda düşmesi olduğu söylenebilir. Bir diğer sebep ise COVID 19 kapsamında alınan önlemlerin mahpusların ifade özgürlüğü temelli haklarını da kısıtlamış olmasıdır. Pandemide mahpusların dış dünya ile iletişimlerini sağlayan mektup ve telefon gibi araçlara getirilen sınırlamalar önceki yıllara göre artış göstermiş, bu da mahpusların CİSST'e ulaşip şikâyetlerini aktarmalarının önüne geçmiştir. Bunun yanı sıra, geçtiğimiz yıllarda en çok başvuru aldığımız konulardan olan sosyal etkinlikler, hapishaneler arası sevkler ve görüşlerin, pandeminin başında yasal düzenlemelerle iptal edilmesi de bu konularda idari başvurular yapmamızın önüne geçmiştir. Bu durumun da 2020 ve 2021 yıllarında yapılan başvuru sayılarındaki düşüşte etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Ancak başvuru sayılarındaki artış ya da azalmanın hapishanelerdeki hak ihlallerine ilişkin olgusal durumu bütünüyle yansıtmadığını ve raporun mahpusların şikâyetlerinin niteliğine ilişkin bir bilgi sunmadığını belirtmek gerekir.⁵

Başvuruların Yıllara ve Kurumlara Göre Dağılımı

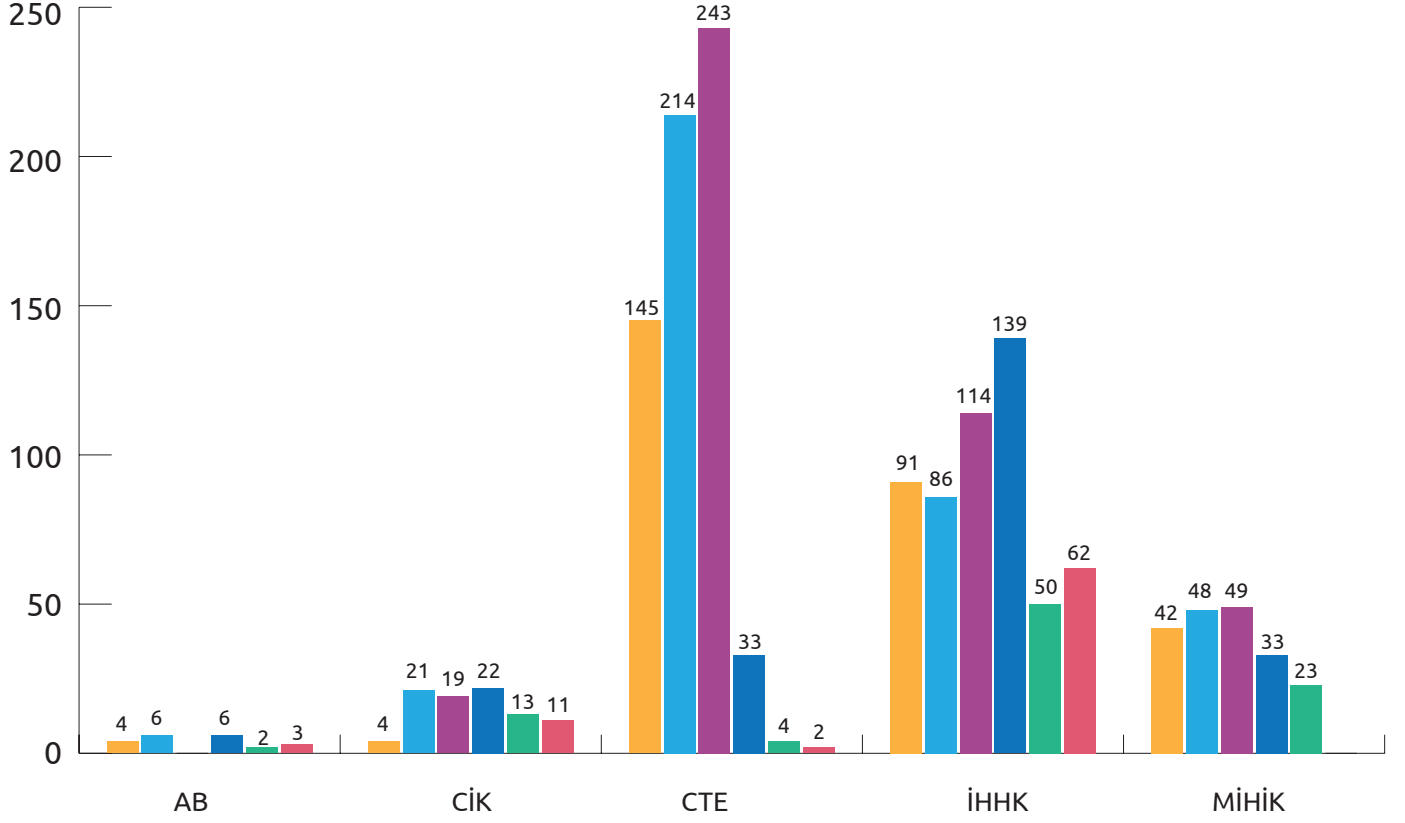
2016 2017 2018 2019 2020 2021

⁵ Hapishanelerde yaşanan hak ihlalleri ve özel ihtiyaçlı mahpusların sorunlarına ilişkin ayrıntılı bilgi için derneğimizin hazırladığı hapishane raporlarını inceleyebilirsiniz: <https://cisst.org.tr/tcps-yayinlari/raporlar/> (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022)

Başvuru Cevaplarının Yıllara ve Kurumlara Göre Dağılımı

2016 2018 2020
2017 2019 2021

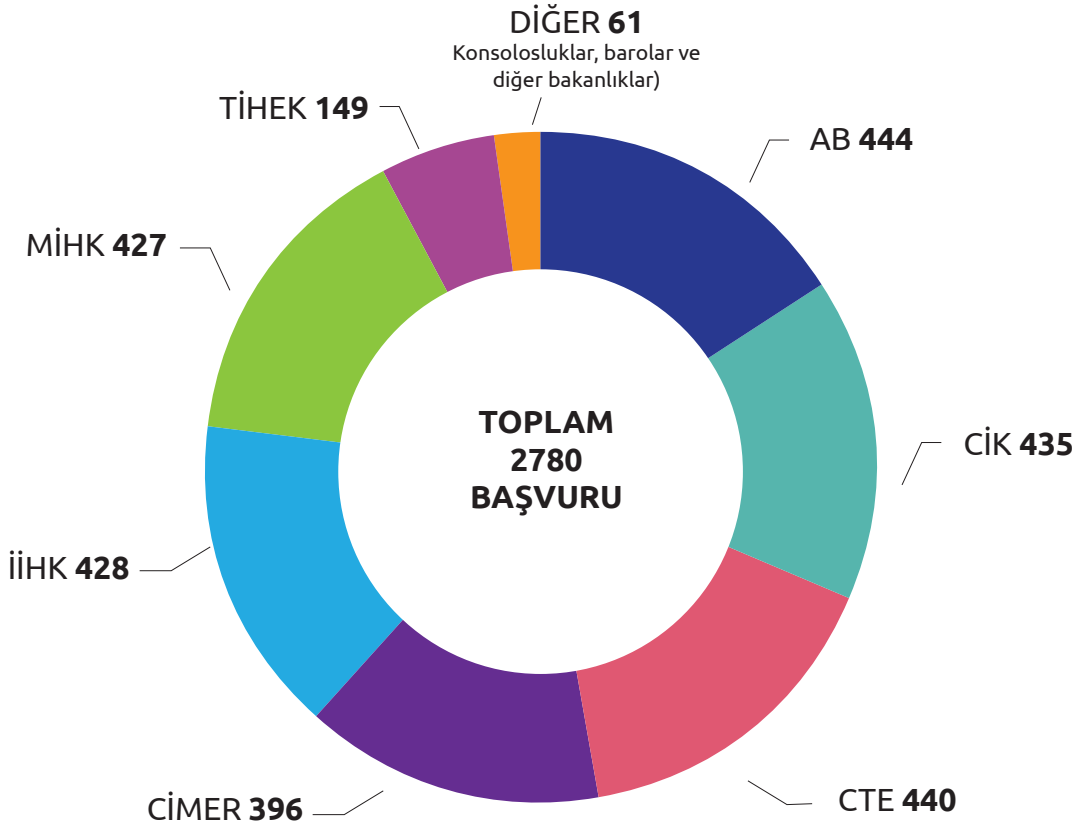
2021 YILINDA KULLANILAN BAŞVURU MEKANİZMALARI

CİSST 2021 yılında da önceki yıllarda olduğu gibi mahpusların iletildiği hak ihlali iddialarının araştırılması ve ihlallerin giderilmesi talebiyle ilgili kurumlara başvurular yaptı. Pandemi gerekçesiyle 2020 yılında hapishanelerde yerinde izleme yapmayı durduran kurullar, bu eğilimlerini 2021’de de korumuştur. 2021 yılında yapılan izleme sayısı 2020’ye kıyasla artmış olsa da pandemi öncesinin izleme oranları ile karşılaştırıldığında düşük kalmıştır.

Her ne kadar 20 Mart 2020 tarihinde Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamelelerin veya Ceza-nın Önlenmesi Komitesi’nin (CPT) yayınladığı “Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Kişilere KoronaVirüs Pandemisi Bağlamında Muameleye İlişkin İlkeler” “Devletler, gözetim organlarının, karantina yerleri de dahil olmak üzere, kişilerin tutulduğu her yere erişimini sağlamaya devam etmelidir,” vurgusu yapmış olsa da Türkiye’de yerinde izleme faaliyetleri pandemi ile etkinliğini kaybetmiştir.

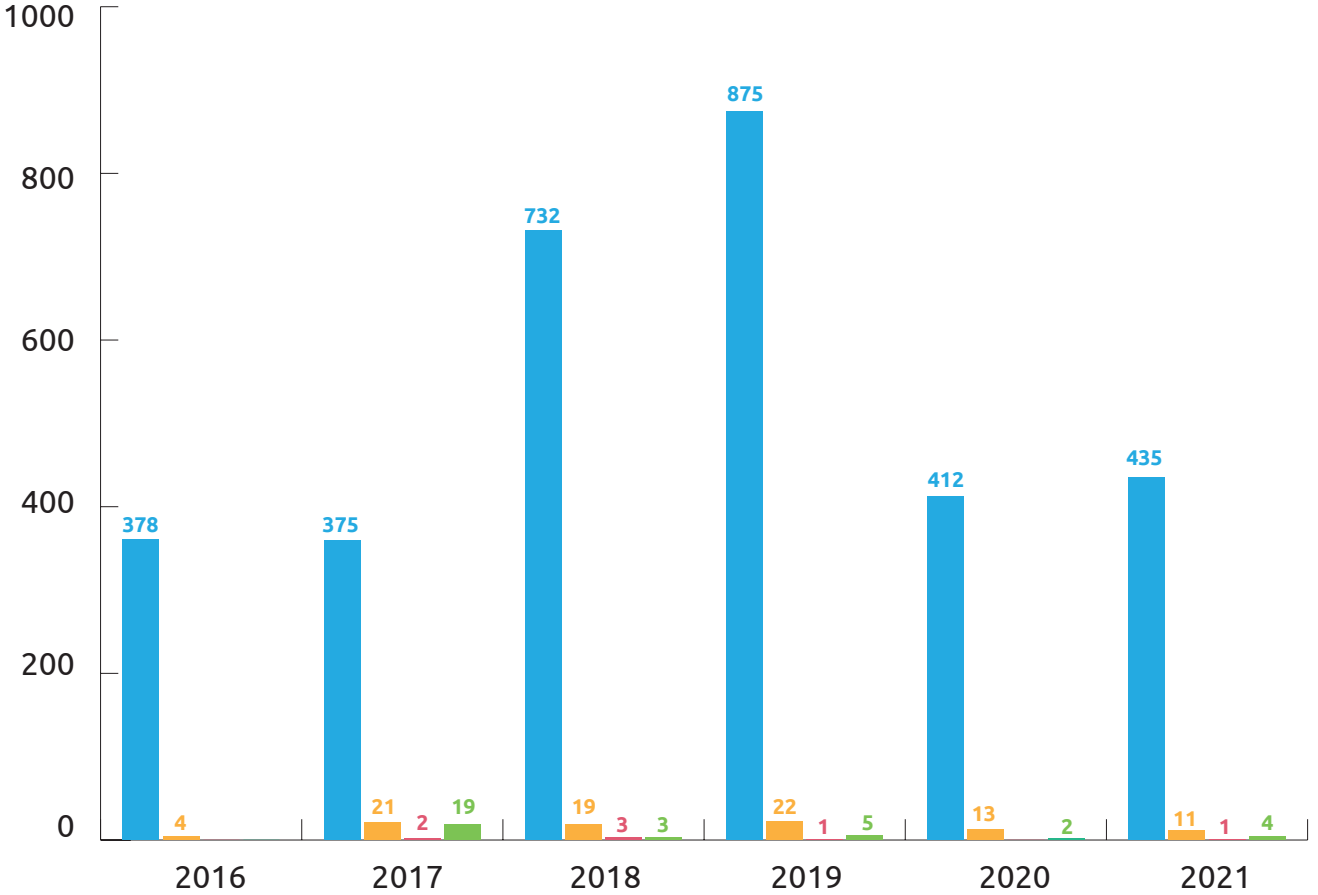
2021 Yılı Başvurularının Kurumlara Göre Dağılımı

CEZAEVİ İZLEME KURULLARI

CİK Başvuru ve Cevaplarının Yıllara ve Sonuçlarına Göre Dağılımı

■ Başvuru Sayısı ■ İhlal Tespiti
■ Cevap Sayısı ■ İzleme

Türkiye taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin getirdiği yükümlülükle 2001 yılında 4681 sayılı "Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu"nu⁶ yürürlüğe koymuştur. Bu kapsamdaki cezaevi izleme kurulları, hapishanelerin bulunduğu illerdeki adli yargı izleme komisyonları tarafından kurulmuşlardır.

Cezaevi izleme kurullarının amacı, ilgili kanunun ilk maddesinde "ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin yönetim, işleyiş ve uygulamalarını yerinde görmek, incelemek, bilgi almak ve tespitlerini rapor haline getirerek yetkili ve ilgili mercilere sunmak,"⁷ biçiminde tanımlanmıştır. Bu kurumlar, izleme raporlarını en geç dört ayda bir periyodik olarak Adalet Bakanlığı, Cumhuriyet Savcılığı, görev alanına girdiği durumlarda ilgili infaz hâkimlikleri ve TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı olmak üzere çeşitli kurumlara sunmak zorundadır. Ancak bu raporlar, kamuoyu ve ilgili sivil toplum örgütlerinin (STÖ) erişimine açık değildir.

İzleme kurulları 5 asil, 3 yedek üyeden oluşur ve üyeleri dört yılda bir değiştirilir.⁸ Seçilen üyeler 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda sayılan şartların yanında yaş, eğitim, en az 10 yıllık mesleki deneyim gibi objektif niteliklerin yanı sıra bazı ek şartlar taşımak zorundadır.⁹

⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4681.pdf> (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4681.pdf> (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/12/20071204-1.htm> (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

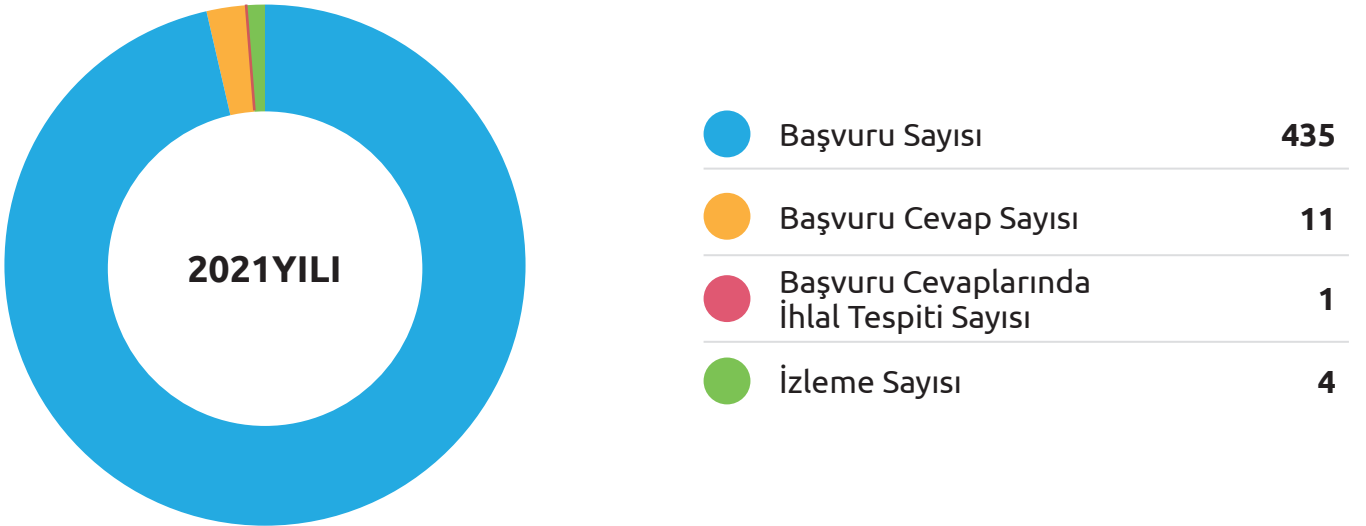
⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4681.pdf> (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

Üyelerin seçimi, ilgili kanunda "İzleme kurullarının üyeleri, 3 ve 4'üncü maddelerde yazılı şartlara durumları uygun olan kişilerden re'sen veya o yerdeki ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının görüşleri alınarak ya da o yerin en büyük mülki âmirinin yardımıyla belirlenecek olanlar ile doğrudan başvuranlar arasından adli yargı adalet komisyonunca oybirliğiyle seçilirler," biçiminde düzenlenmiştir.

Kanunda; kurulların seçimlerinin ne zaman yapılacağı, nereye başvurulacağı ve seçilemeyen başvuru sahiplerinin duruma nasıl itiraz edeceği gibi konular, muğlak bırakılmış ve kişilerin etkin başvuru yapmalarını sağlayacak mekanizmalar oluşturulmamıştır. Başvuracak kişilerin 657 sayılı kanun çerçevesinde devlet memuru olabilecek şartları taşıma zorunluluğu, başvuruları sınırlandıran önemli bir etmendir ve Paris Prensiplerinin bağımsızlık ilkesi ile de çelişmektedir. Bunun yanında, 01.09.2016 tarihinde 673 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile izleme kurullarının tüm üyelerinin üyelikten düşürülmesi ve yeniden seçim yapılması kararı, Paris Prensipleri'nde öngörülen "bağımsızlık güvencesini" tehlikeye düşürmektedir.

İzleme kurullarında görev alacak kişilerin nasıl bir kurul içi eğitimden geçirdikleri ve izleme konusunda hangi belgeleri esas aldıkları, hangi temel kurallara uyarak rapor hazırladıkları, izleme esnasında karşılaşılan hak ihlallerini nasıl tespit ettikleri, neleri hak ihlali olarak tanımladıkları oldukça belirsizdir. Başvurulara gelen cevapların ayrıntıları incelendiğinde geçmiş yıllarda olduğu gibi kurullar arasında ortak bir yaklaşımın bulunmadığı, aynı soruna farklı kurulların birbirinden oldukça farklı cevaplar verdiği görülmüştür. Yine verilen cevaplarda genel uluslararası sözleşmeler ve prensiplerin yeterince dikkate alınmadığı da görülmektedir. Kurulun başvuru sonucu yaptığı incelemelerin yeterli ve etkili bulunmadığı hallerde kurul kararlarına yapılacak itirazın hangi kurum/kuruluşa gerçekleştirileceği hususunda bir boşluk bulunmaktadır.

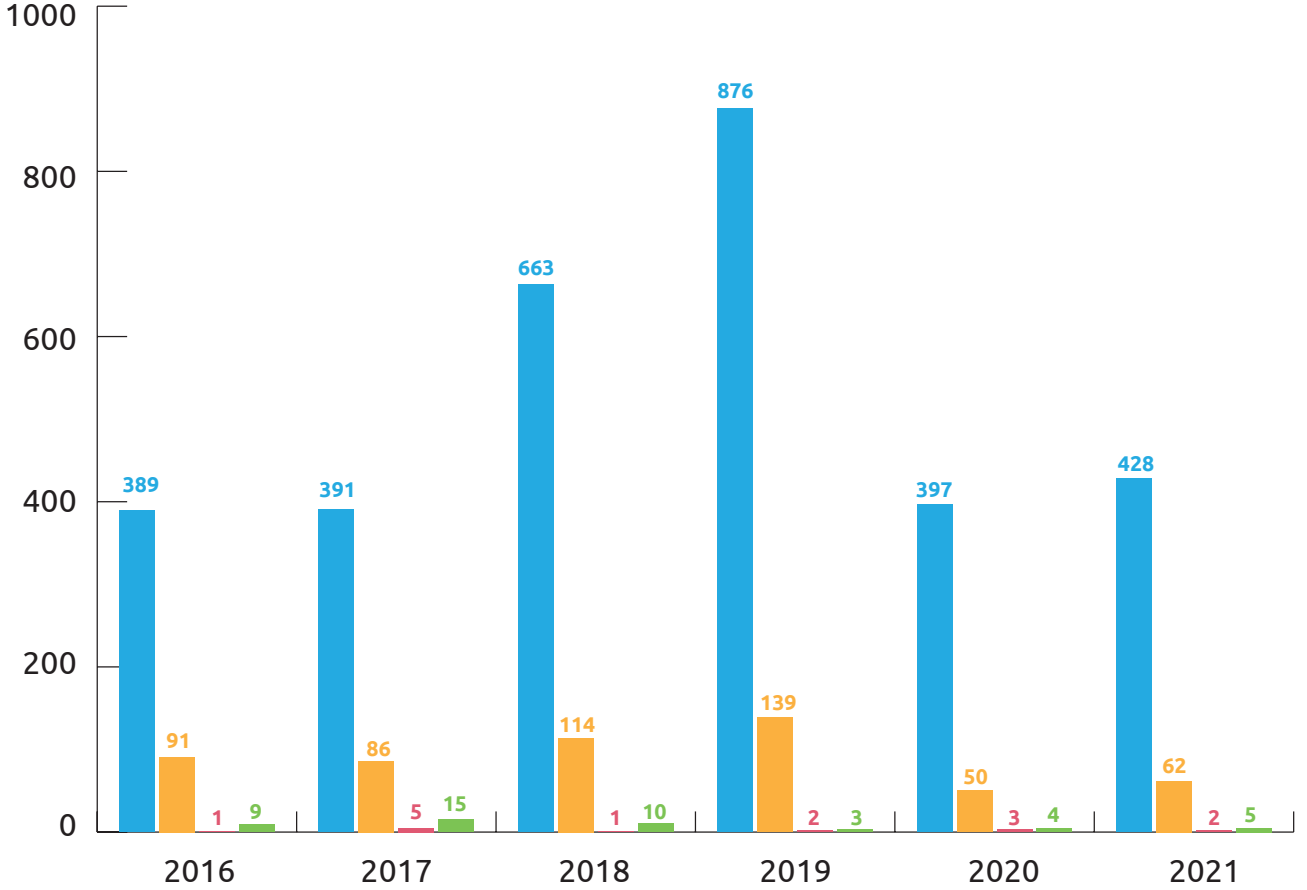

Cezaevi izleme kurullarına 2021 yılı içerisinde CİSST tarafından 435 başvuru yapılmış, bu başvuruların sadece 11'ine cevap alınmıştır. 5 başvurumuzun, başvuru yaptığımız kurum tarafından başka bir kuruma yönlendirildiği bilgisi iletilmiştir. 2021 yılı içerisinde yaptığımız başvurular sonucunda sadece 4 başvuru cevabında ceza infaz kurumunda izleme yapıldığına dair bilgi aktarılmış bunlardan 3'ünde mahpusla görüşülmüştür. Yapılan 435 başvuru ve başvurulara verilen 11 cevap incelendiğinde, cezaevi izleme kurullarının yalnızca 1 başvuruda hak ihlali tespit ettiği görülmüştür.

İL VE İLÇE İNSAN HAKLARI KURULLARI

İHK Başvuru ve Cevaplarının Yıllara ve Sonuçlarına Göre Dağılımı

■ Başvuru Sayısı ■ İhlal Tespiti
■ Cevap Sayısı ■ İzleme

Türkiye’de ceza infaz kurumlarını doğrudan izleme yetkisi olan kurumlardan biri de İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarıdır. Dayanağını 4643 sayılı Kanun’dan¹⁰ alan bu kurullar, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik kapsamında kurulmuştur.¹¹ Türkiye’de her il ve ilçede insan hakları kurulları mevcuttur ve bu kurullar sadece kamu kurumları ile ilgili şikâyetleri inceleme yetkisine sahiptir.

İlgili yönetmeliğin 13. Maddesinde bu kurulların işlevi şu şekilde tanımlanmıştır: “İl ve İlçe Kurulları; insan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek ve araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek, ulaşılan sonuçları konusuna göre Cumhuriyet savcılıklarına ya da ilgili idari makamlara iletmek ve sonucunu takip etmekle görevlidir.” İlgili yönetmelik, bu kurulların kendilerine iletilen ihlal iddialarını inceleme ve karara bağlama yetkisi olduğunu belirtir. Ancak kurullara incelemeye aldıkları başvurular hakkında doğrudan bir yaptırım önerme yetkisi vermez. Kurullar, sadece bağlayıcılığı bulunmayan önerilerini Cumhuriyet Savcılıkları ve ilgili idari makamlara sunabilirler. Bu önerileri uygulama ve uygulatma yetkisine sahip değildir.

¹⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6635.pdf> (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

¹¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/11/20031123.htm> (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

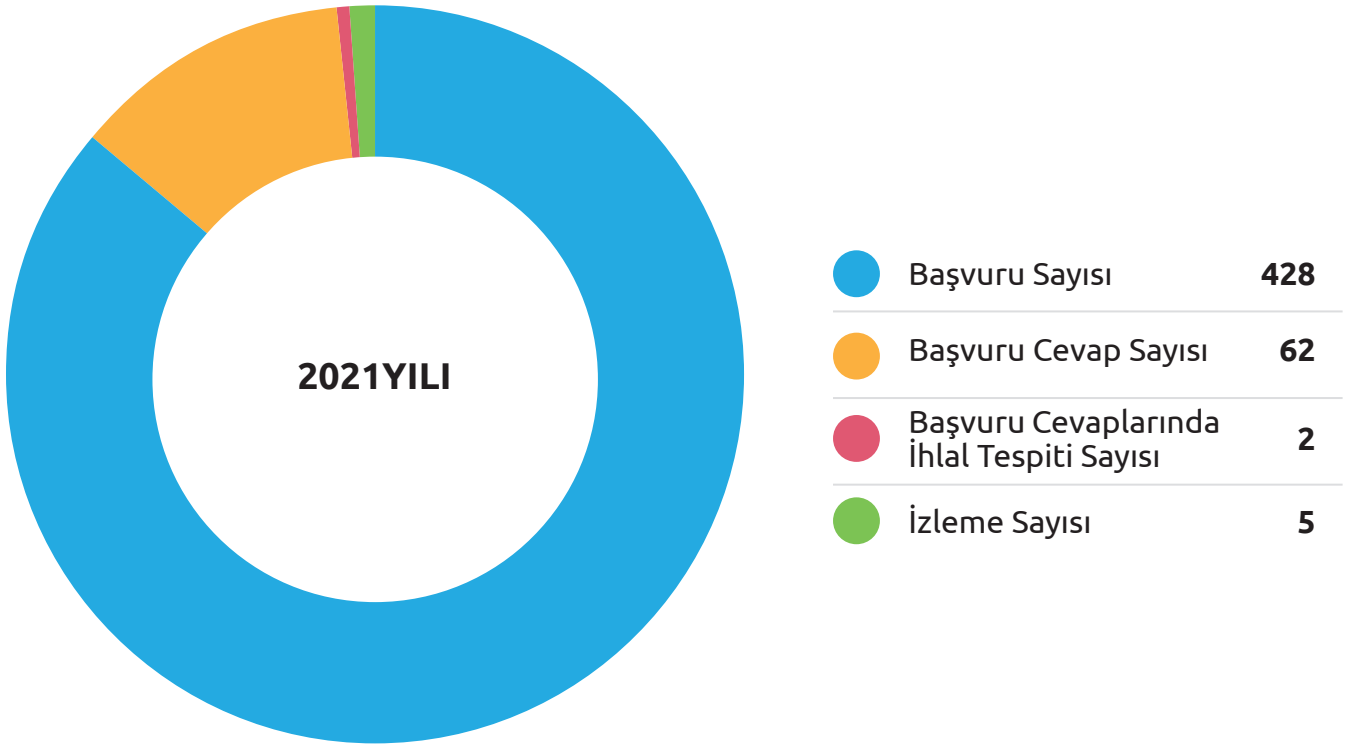
Paris Prensipleri açısından değerlendirildiğinde bu kurulların yapısının bağımsızlığı da CİK'lerin bağımsızlığı gibi tartışmalı bir konudur. Kurulların başında vali ve vali yardımcısı, bu görevlendirmenin olmadığı durumlarda da büyükşehir statüsü bulunan illerde büyükşehir belediye başkanı veya başkan yardımcısı, diğer illerde il belediye başkanı veya başkan yardımcısı bulunur.

Barolar, Tabipler Birliği, Ticaret ve Sanayi Odası gibi meslek kuruluşlarının birer temsilci atama hakkı bulunması, bu kurullardaki temel olumlu noktadır. Bunun dışındaki STÖ'ler ve sivil aktörler kurullarda görev almak için başvuruda bulunabilirler ancak bu kişilerin görev alması, mülki amirlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Düzenleme, "valilik tarafından belirlenecek bir temsilci" önkoşuluna bağlandığından Paris Prensiplerinin bağımsızlık ilkesiyle çelişmektedir.

Kurulların seçimlerinin ne zaman yapılacağı, kimlerin hangi koşullarda başvuru yapacağı ve mülki amir tarafından hangi kriterlerin esas alınacağı kısmı yönetmelikte yeterince açık tanımlanmamıştır. Aynı şekilde mülki amirin başvurusunu kabul etmediği kurul adaylarının nerelere itiraz edeceği ve seçilme kriterlerinin ne olduğu konusunda da bir belirsizlik vardır.

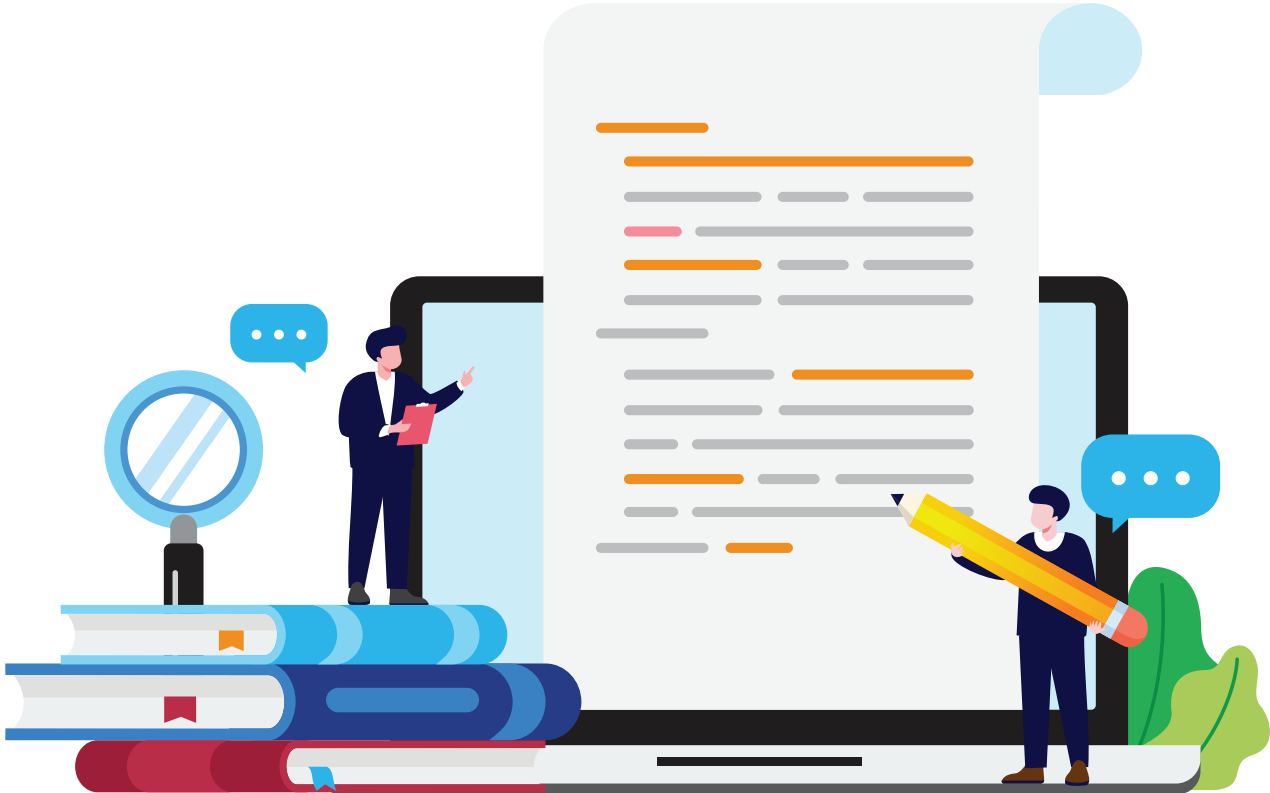
Yine yönetmeliğin 10. Maddesinde kişilerin ulaşımını kolaylaştırmak için alınacak önlemler kısmında bütün kamu kurum ve kuruluşlarına "İnsan Hakları Başvuru Kutuları" koymak yer almışsa da hapishaneler bu kurumların dışında tutulmuştur.

Yönetmelik incelendiğinde kurulların izleme yetkisi olduğu belirtilse de bu izlemeyi hangi esaslar üzerinden yapacağı, nelere dikkat edeceği gibi konular oldukça muğlaktır. Yine cezaevi izleme kurullarında olduğu gibi il insan hakları kurullarının raporları da ilgili idari birimlere gönderilirken sivil toplum kuruluşlarının erişimine kapalıdır.

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına 2021 yılı içerisinde derneğimiz tarafından 428 başvuru yapılmıştır. Bu başvuruların sonucunda 62 başvuru kurul tarafından değerlendirilip derneğimize yazılı cevap verilmiştir. 62 başvurunun sadece 5'i için izleme yapıldığı bilgisi aktarılmıştır. Başvurulara verilen cevapların 35 tanesi diğer (CTE, Adalet Bakanlığı, Cumhuriyet Savcılıkları ve Ceza İnfaz Kurumu İdareleri gibi) idari kurumlardan gelen cevaplar doğrultusunda hazırlanmıştır. Yapılan 428 başvuru sonrasında, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları tarafında sadece 2 adet ihlal tespit edilmiştir.

Kurulların görev ve yetkilerinin tanımlandığı ilgili yönetmeliğin 12. Maddesinin (h) ve (i) (j) bentlerinde nezarethanelerin denetlenmesi ve bu konuda öneriler sunulması bulursa da diğer kapalı kurumlar –örneğin hapishaneler– bu tanımlamada yer almamıştır. Bu durum, pratikte kurulların hapishaneler konusundaki kafa karışıklığını artırmakta ve bazı kurullar, yetkisi dâhilinde olmasına rağmen hapishanelerle ilgili başvuru almamaktadır. Ne var ki yine aynı yönetmelik maddesinin (f) bendinde “İnsan hakları uygulamalarını yerinde görmek amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlara ziyaretler gerçekleştirmek,” ifadesi kullanıldığından, bu ayrımın hapishanelerin kapsam dışı olduğunu değil nezarethanelerin de kapsam içinde olduğunu vurgulamak amacıyla yapıldığı kanaatindeyiz.

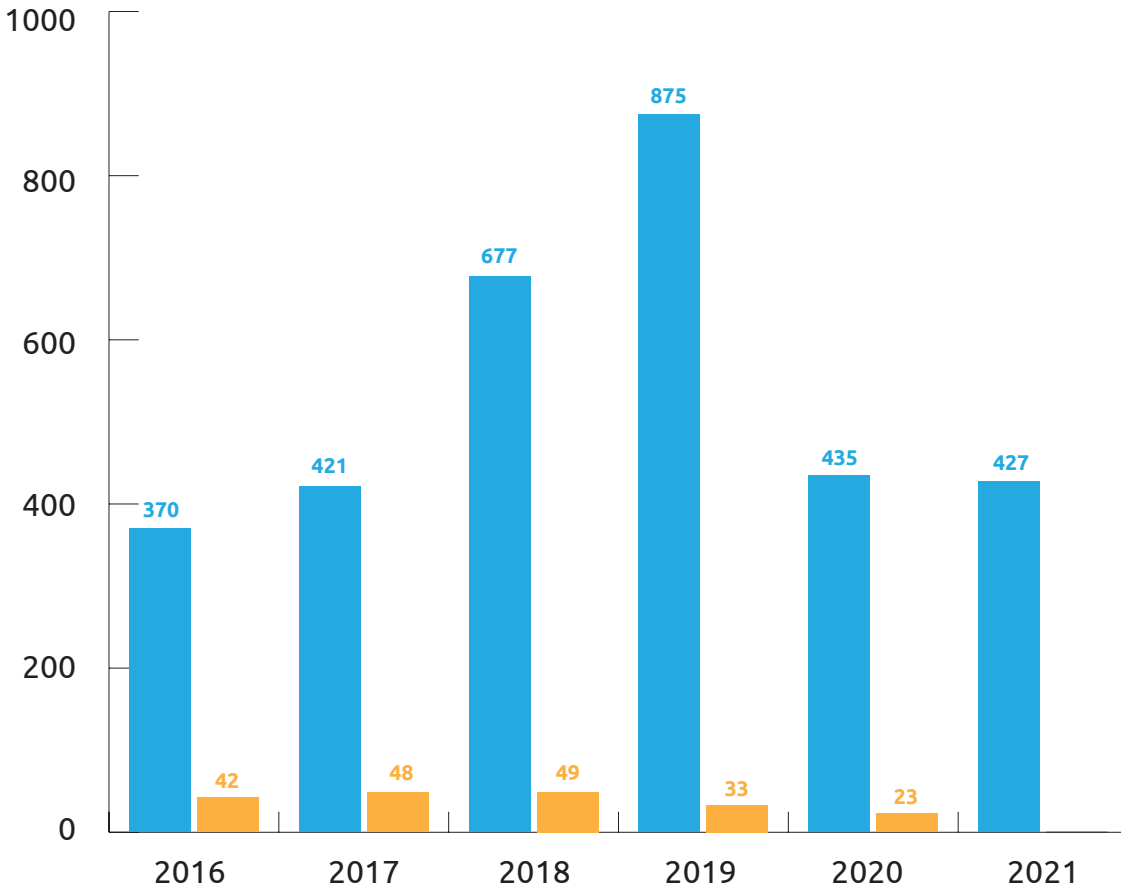
MECLİS İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

CİSST 2021 yılında da önceki yıllarda olduğu gibi mahpusların iletlediği hak ihlali iddialarının araştırılması ve ihlallerin giderilmesi talebiyle ilgili kurumlara başvurular yaptı. Pandemi gerekçesiyle 2020 yılında hapisanelerde yerinde izleme yapmayı durduran kurullar, bu eğilimlerini 2021’de de korumuştur. 2021 yılında yapılan izleme sayısı 2020’ye kıyasla artmış olsa da pandemi öncesinin izleme oranları ile karşılaştırıldığında düşük kalmıştır.

Her ne kadar 20 Mart 2020 tarihinde Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamelelerin veya Ceza-nın Önlenmesi Komitesi’nin (CPT) yayınladığı “Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Kişilere KoronaVirüs Pandemisi Bağlamında Muameleye İlişkin İlkeler” “Devletler, gözetim organlarının, karantina yerleri de dahil olmak üzere, kişilerin tutulduğu her yere erişimini sağlamaya devam etmelidir,” vurgusu yapmış olsa da Türkiye’de yerinde izleme faaliyetleri pandemi ile etkinliğini kaybetmiştir.

2016-2021 MİHİK Başvuru ve Cevaplarının Yıllara Göre Dağılımı

■ Başvuru Sayısı
■ Cevap Sayısı

01.01.2021- 31.12.2021 tarihleri arasında derneğimizin yaptığı **428 başvurunun hiçbirine cevap verilmemiştir.**

Ceza infaz kurumlarını denetleme ve izleme yetkisi, aynı zamanda Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndedir. TBMM üyeleri, önceden haber vermeksizin ceza infaz kurumları ile TMK kapsamına giren mahpuslar dışındaki mahpusları ziyaret etme yetkisine sahiptir.¹²

Aynı zamanda bu denetleme soru önermeleri ve araştırma önermeleri vermek yoluyla da sağlanabilir.¹³ Bir diğer denetleme yöntemi ise TBMM bünyesinde 05.12.1990 Tarih ve 3686 sayılı kanunla¹⁴ kurulmuş olan İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve bu komisyona bağlı bir alt komisyon olan Tutuklu ve Hükümlü Hakları Komisyonu¹⁵ aracılığıyla gerçekleşen denetlemelerdir.

Bu komisyonların ceza infaz kurumlarındaki mahpuslardan ve ilgili STÖ'lerden gelen başvuruları inceleme yetkisi ve sorumlulukları vardır. Komisyon kendisine yapılan şikâyetleri incelerken Adalet Bakanlığı ile Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden bilgi ve belge talep etme, araştırma isteme yetkisine sahiptir. Aynı zamanda şikâyetler hakkında ceza infaz kurumuna gidip yerinde izleme yapma, mahpuslarla görüşme ve kurumun fiziksel koşullarını inceleme yetkileri de bulunmaktadır.

01.01.2016-31.12.2021 yılları arasındaki verilere ve MİHİK'in yayınladığı raporlara bakıldığında, komisyonun genel insan hakları ve hapisanelerin genel durumu hakkında sınırlı da olsa izleme yapma eğilimi varken, bireysel başvurularda izleme yapma veya durumu değerlendirme konusunda böyle bir eğiliminin olmadığı ortaya çıkmaktadır.

01.01.2021- 31.12.2021 tarihleri arasında derneğimizin yaptığı 428 başvurunun hiçbirine cevap verilmemiştir.

¹² <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=8345&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

¹³ <http://www.anayasa.gen.tr/tbmmictuzuk.htm> (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

¹⁴ <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/kanun.htm> (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

¹⁵ https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_mv_goruntule?pTutanakId=36584 (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

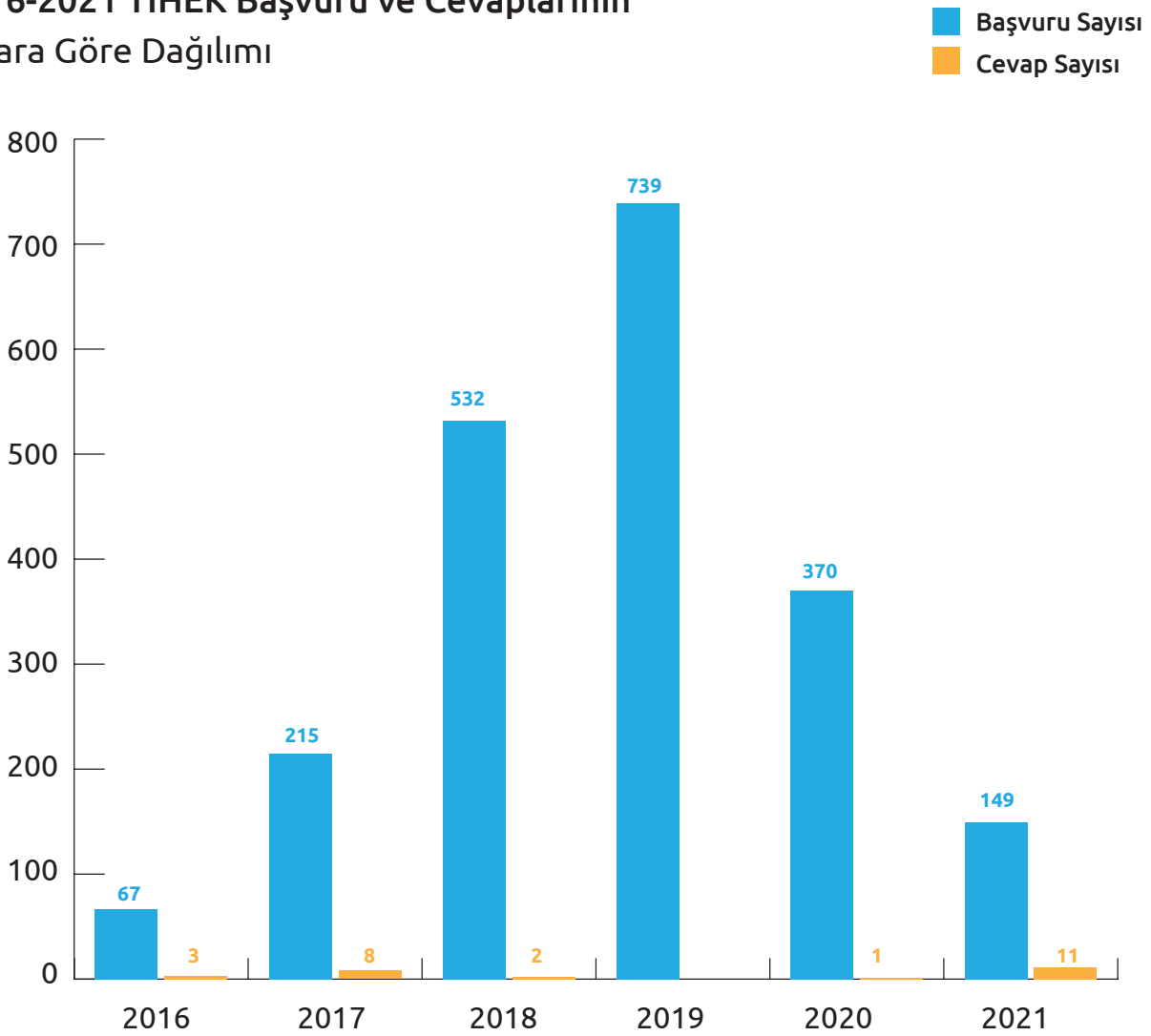

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Türkiye İnsan Hakları Kurumu 21 Haziran 2012 tarihinde 6332¹⁶ sayılı kanun kapsamında kurulmasının ardından 20 Nisan 2016 tarihinde 6701¹⁷ sayılı Kanun ile ilga edilerek yerine Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu kurulmuştur. Kanunda TİHEK'in görevleri şöyle ifade edilmiştir:

“(TİHEK); insan onurunu temel alarak insan haklarının korunmak ve geliştirilmek, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınmasını sağlamak ile hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesini temin etmek görevleri yanı sıra işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması (UÖM) işlevini yerine getirmekle de görevlendirilmiştir.”¹⁸

2016-2021 TİHEK Başvuru ve Cevaplarının Yıllara Göre Dağılımı

¹⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120630-2.htm> (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

¹⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6701.pdf> (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

¹⁸ <https://www.tihe.gov.tr/ulusal-onleme-mekanizmasi/> (Erişim Tarihi:15 Ocak 2022)

Kanunun 9. Maddesinin (i) bendinde de özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin başvurularını ulusal önleme mekanizması olarak incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek TİHEK'in yetkileri arasında sıralanmıştır.

Bir ulusal önleme mekanizması olan TİHEK uygulamalarının Paris Prensipleri açısından değerlendirildiğinde birçok yapısal sorunu bünyesinde barındırdığını ve birçok izleme kriteri ile çeliştiğini söylemek mümkündür. Kurumun kuruluş yapısı, üyelerin seçilme şekli, ekonomik bağımsızlık gibi temel kriterler dikkate alındığında bir ulusal önleme mekanizması olarak TİHEK'in Paris Prensipleri uyarınca bağımsızlığı tartışılan bir kurum olduğunu belirtebiliriz.

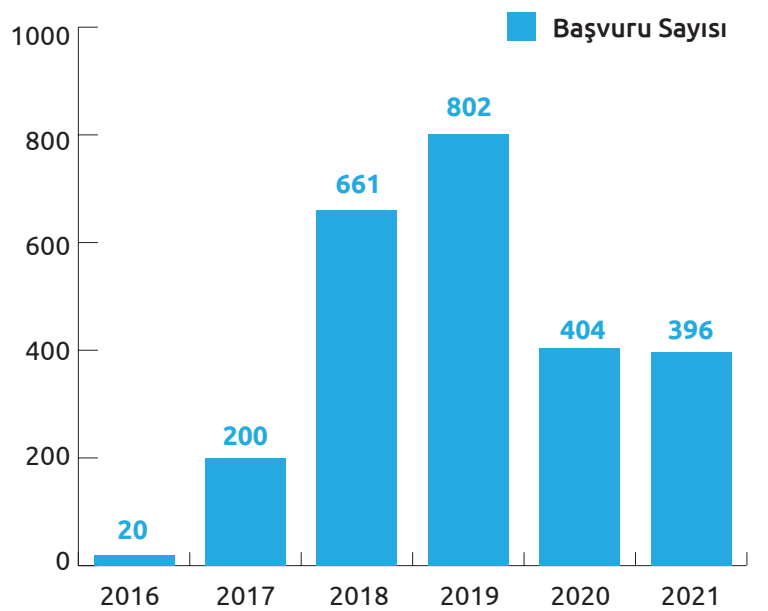
Derneğimiz tarafından "İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol (OPCAT) ulusal önleme mekanizması olarak re'sen ziyaret ve inceleme yetkinizi kullanması" talebiyle TİHEK'e başvuru yapılmaktadır. 2021 yılında derneğimiz tarafından yapılan 149 başvurunun 11'ine cevap verilmiş, 3'ü diğer kurumlara yönlendirilmiştir. Cevap verilen 11 başvurunun hiçbirinde ihlal tespit edilmemiştir. Bu cevaplar incelendiğinde TİHEK'in başvurularımızı adına başvurduğumuz kişilerin vekaletine sahip olmadığımız için ihlal başvurusu kabul etmeme eğiliminde olduğu görülmektedir.

2021 yılında TİHEK, hapishaneler alanında yaptığımız insan hakları başvurularında bir STÖ olarak mahpusu temsil etme yetkimiz olmadığından taleplerimizi—ulusal önleme mekanizması sorumluluğunu hatırlatmamıza rağmen—reddetmeye başlamıştır. Bu durum TİHEK'in bir ulusal önleme mekanizması olarak kuruluş amacını yerine getirip getirmediğine dair bir soru işareti bırakmaktadır.

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM MERKEZİ

2006 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan BİMER (Başbakanlık İletişim Merkezi), başbakanlık kurumunun ortadan kalkmasıyla birlikte, CİMER (Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi) olarak faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir.

Derneğimize gelen tüm şikâyetlerle ilgili CİMER'e de düzenli başvuru yapılmaktadır. 2021 yılında CİSST, CİMER'e toplam 396 başvuru yapmış, bu başvuruların sadece 5 tanesine cevap verilmiş, 2 tanesi ise diğer kurumlara yönlendirilmiştir. CİMER tarafından CİSST'e gönderilen kimi cevaplarda "başvurunuz işleme alınmıştır" yönünde bilgi verilmiş ancak başvurunun kime ait olduğu, başvuru numarası gibi bilgiler belirtilmemiştir. Bu sebeple CİMER'in tarafımıza (bize bildirmediği) başvuru numaraları üzerinden verdiği cevaplarda bu başvuruların hangi konu ve mahpusla ilişkilendirildiği anlaşılmamakta ve işleme alınan cevabın hangi başvuruya ait olduğunun kaydını tutmak da oldukça zorlaşmaktadır.

2016-2021 BİMER ve CİMER Başvurularının Yıllara Göre Dağılımı

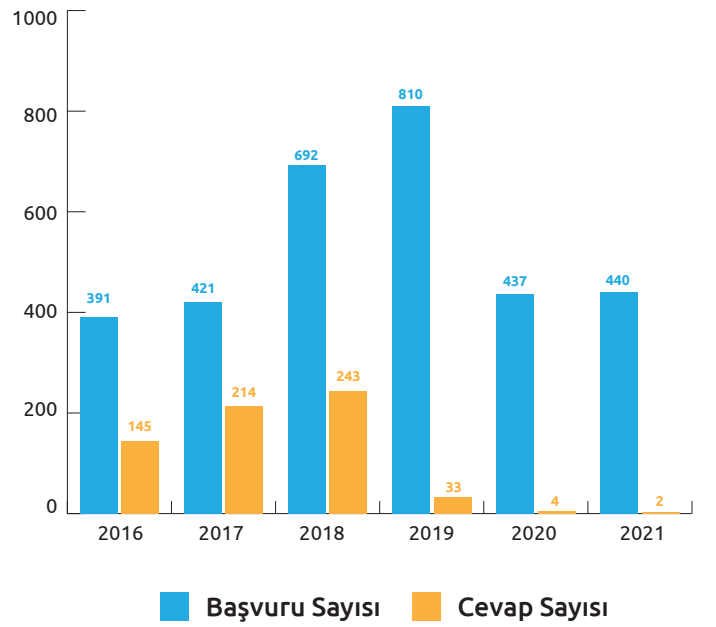
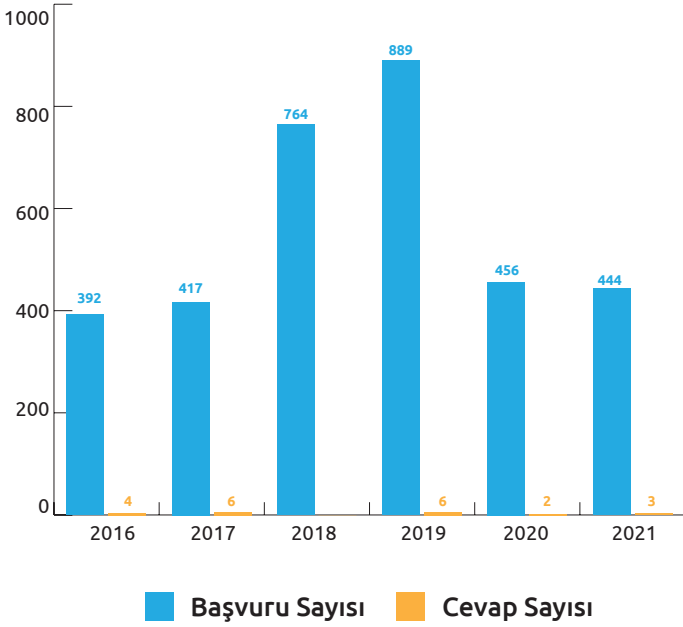

ADALET BAKANLIĞI VE CEZA VE TEVKİFEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Ceza infaz kurumları, idari açıdan Adalet Bakanlığı ve bakanlığa bağlı bir genel müdürlük olan Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurumlardır. Ceza infaz kurumları ve bu kurumlarda bulunan mahpuslarla ilgili yapılacak her işlem CTE ve Adalet Bakanlığı'nın yetkisi dahilinde olduğu için mahpuslardan gelen şikâyetlerle ilgili olarak bu kurumlara başvuru yapılır. CTE, Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunduğu için her iki kuruma ayrı ayrı başvuru yapılsa da bakanlığa yapılan başvurular, doğrudan CTE'ye yönlendirilmektedir.

2016-2021 AB Başvuru ve Cevaplarının Yıllara Göre Dağılımı

2016-2021 CTE Başvuru ve Cevaplarının Yıllara Göre Dağılımı

CİSST'in 2020 ve 2021 yılı bu kurumlara yaptığı başvurularda düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşün sebeplerinden birinin pandemi boyunca yasal düzenleme ile durdurulan sevk başvuruları, sosyal aktivitelere katılım talepli başvurular ile görüşlerle ilgili başvuruların yapılmaması olduğu söylenebilir. CİSST'in bu konular dışında Adalet Bakanlığı'na 2021 yılı boyunca yaptığı 444 başvurunun yalnızca 3 tanesine cevap verilmiş, 1 tanesi de diğer kurumlara yönlendirilmiştir. CİSST'in 2021 yılında CTE'ye yaptığı 440 başvurunun sadece 2 tanesine cevap verilmiştir.

CTE, derneğimizin kendisine yaptığı başvurular konusunda genellikle doğrudan mahpusu bilgilendirmektedir. Kurumumuza cevap verdiği durumlarda da bu cevaplar bilgi içermemekte, konu hakkında başvuruda bulunduğumuz mahpusa bilgi verildiği belirtilmektedir. Bu durum, başvurunun sonuçları hakkında yeterli bilgi sahibi olmamızı, süreci takip etmemizi ve başvuruların nasıl sonuçlandığına dair doğru bilgiye ulaşmamızı zorlaştırmaktadır. Adalet Bakanlığı da yaptığımız başvurular hakkında kurumumuza bilgi vermek yerine doğrudan mahpusu bilgilendirmekte ve işlem yapmaktadır.

SONUÇ

2021 yılı boyunca CİSST, hapisanede yaşanan insan hakları ihlallerinin araştırılması ve incelenmesi ve bu ihlallerin giderilmesi amacıyla hapisanelerde izleme yapma yetkisi olan kurumlara başvurular yapmış ve bu başvurulara verilen cevaplar üzerinden bu kurumların tutumlarını değerlendirmiştir.

Buna göre, Türkiye’de hapisaneleri izleme yetkisi olan kurumlardan yalnızca İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları ile İl ve İlçe Cezaevi İzleme Kurullarının oldukça sınırlı bir izleme yapabildiği, diğer kurumların ise bu konuda bireysel başvurular üzerinden bir çalışma yapmadığı görülmüştür. Sivil toplum örgütleri açısından Türkiye hapisanelerinde uzun yıllardır hak temelli izleme yapılamaması, raporda anılan kurulların hapisane alanındaki sorumluluğunu daha da önemli hale getirmektedir. Bu kurulların insan hakları bağlamında alandaki etkisi, başvuru mekanizmalarını en aktif kullanan kuruluşlardan biri olan CİSST için son derece önemlidir.

Başvuru yapılan kurumlar başvuru sayılarını ve başvuru sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmadıkları için bu konuda daha ayrıntılı bir raporlama ve değerlendirme yapmak mümkün olamamaktadır. Bu rapor bu eksikliği gidermek adına tüm sınırlılıklarına rağmen Türkiye hapisanelerinde izleme yapma yetkisi olan kurumların tutumlarını şeffaflık ilkesi uyarınca kamuoyuyla paylaşmak için hazırlanmıştır.

Rapor, başvuru mekanizmaları ve gelen cevapların içeriklerine ilişkin bir istatistiki bilgi sunmasa da başvuru ve cevap sayıları arasındaki uçurumu gözler önüne sermektedir. Başvurulara verilen cevaplar ve bu cevapların içerikleri incelendiğinde mekanizmaların bağımsızlığının tartışmalı olduğu ve yerinde izleme yapma eğiliminin oldukça düşük olduğu, aynı kurul yapısının farklı adli yargı bölgelerinde ve illerde farklı tutumlar sergileyebildiği, bir hak ihlaline ya da hak ihlali iddiasına karşılık objektif ve detaylı olarak ilgililerin aydınlatılmadığı görülmektedir. Tüm bunlar, başvuru mekanizmalarının etkililiğinin artırılmasına işaret eden önemli verilerdir.

İletişim Bilgileri

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum
Derneği (CİSST)

Caferađa Mahallesi, General Asım
Gündüz Caddesi, 34710, No 68/9,
Kadıköy/ İstanbul / Türkiye

+90 216 450 50 05

info@cisst.org.tr

Bizi takip edin

CİSST

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM

@cisstdernegi

@cisstdernegi

Ceza İnfaz Sisteminde
Sivil Toplum Derneği

Ceza İnfaz Sisteminde
Sivil Toplum Derneği

CISST

CISST

Herhangi bir Őikayet, öneri ya da yorumunuz için geribildirim@cisst.org.tr mail adresini kullanabilirsiniz.

CEZA
İNFAZ
SİSTEMİNDE
SİVİL
TOPLUM
DERNEĞİ

CISST
CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM